

Musik och genus

Hur genus konstrueras i musikunder- visning

Sammanfattning

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka hur genus – vårt socialt skapade kön skapas i en musikpedagogisk verksamhet. Finns det någon skillnad mellan pojkar och flickors intresse i ämnet musik, val av instrument eller agerande i undervisningen? Hur bemöter eleverna varandra, hur bemöter läraren eleverna och tvärtom ur ett genusperspektiv?

Studien utfördes på en grundskola i klasserna sju och nio med hjälp av observationsmetoden och videokamera. Resultaten visade på skillnad mellan könen genom att pojkarna generellt dominerade musiklektionen genom att prata, bråka och ta mer uppmärksamhet än flickorna. Undervisningens innehåll och lektionstid blev kraftigt negativt påverkad då lärarens uppmärksamhet riktades åt pojkarnas bråk. Genom killarnas tydliga tendenser att dominera upprätthölls de traditionella könsrollerna. Undersökningen är ett exempel på hur det kan se ut i musikundervisningen på en skola i Sverige, hur genus skapas och stereotypa könsroller upprätthålls.

Nyckelord: musik, genus, jämställdhet, könsskillnader, feminism, normer, genusperspektiv, konstrueras, musikundervisning

Abstract

This paper is about gender and the distinction between male and female in music education in elementary school. Are there any differences between boys and girls behaviour, interests in music and choice of instruments?

I accomplished the survey in a school by observation and recorded the music lessons with a video camera. The main results were that behaviour differences between boys and girls appear when the boys disturb, stir up troubles and are noisy. The boys are dominating the lessons and the girls are taking a minor role.

By the results I come to the conclusion that my questions were answered, but there is need for research in a larger scale in schools with music education as a major subject.

Key words: music, gender, sex, feminine, masculine, feminism, equality between the sexes

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
2. Problemformulering	6
2.1 Syfte och forskningsfrågor	6
3. Teoretisk bakgrund	7
3.1 Skollag och andra styrdokument	7
3.2 Genus	7
3.3 Feminism	8
3.4 Språk och kön	9
3.5 Lärare och kvinna	10
3.6 Musik och genus	10
3.6.1 Instrument eller sång?	12
4. Metod	13
4.1 Observation	13
4.1.2 Ostrukturerad observation	13
4.2 Insamling av data	14
4.3 Observationernas tillförlitlighet	15
4.4 Urval	15
4.5 Etiska överväganden	16
5. Resultat	17
5.1 Genomförandet	17
5.2 Miljön	18
5.3 Klass 7A	18
5.4 Klass 7B	19
5.5 Klass 9A	20
5.6 Instrumentfördelning	22
5.7 Resultatanalys	22
5.7.1 Stökiga pojkar och blyga flickor	22
5.7.2 Självförtroende	23
5.7.3 Skillnad i åldrar	24
5.7.4 Lärarens bemötande	24
5.7.5 Genusskapande	24
6. Diskussion	25
6.1 Forskningsfrågorna	25
6.2 Metod	26
6.3 Musikämnet i grundskolan	27
6.4 Vidare forskning	27
Slutord	28
Litteratur	29

1. Inledning

Som snart färdigutbildad musikhögskolelärare har jag många funderingar kring genus och jämställdhet kopplat till musik och lärande. I mitt yrke kommer jag att träffa barn och ungdomar i olika åldrar och jag ser det som en chans för mig att kunna påverka dem i dessa frågor. Först och främst tror jag på kunskap och en granskning av mitt eget bemötande och beteende gentemot eleverna, som ett led i denna påverkan

Ämnesval till det här examensarbetet gjorde jag av just den anledningen att jag själv ville lära mig och förstå mera kring kopplingen genusfrågor och musik. Hur ska jag i mitt yrke handskas med frågor jag själv tycker är väldigt viktiga? Arbetet vänder sig även till andra lärare som vill få inblick i en musikpedagogisk miljö ur ett genusperspektiv.

Mitt intresse för genusfrågor började gro först på allvar för cirka ett år sedan då jag läste en kurs om makt och kön på universitetet i Örebro. Den gav mig grundläggande kunskaper och inblick i tankesättet om kvinnors och mäns skilda villkor i vårt samhälle. Livliga diskussioner, kurslitteratur och film- och textanalyser gav mig en medvetenhet om samhällets strukturer och den rådande ojämlikheten mellan kvinnor och män. Som lärare anser jag mig ha en viktig roll i samhället om hur strukturerna skapas. Jag möter unga människor varje dag och med min medvetenhet kan jag förhoppningsvis göra mina elever och arbetskamrater medvetna om samma sak. Roller som många män och kvinnor, killar och tjejer intar och behandlar varandra efter tror jag lärare har möjlighet att påverka. Många skulle säkert säga att vi i Sverige i förhållande till andra delar av världen har kommit långt i utvecklingen av ett jämställt samhälle vilket vi också har i vissa avseenden. Men för mig är det inte en ursäkt för att inte driva på utvecklingen i denna riktning. I vissa avseenden tycker jag att utvecklingen går långsamt och nästan i motsatt riktning. Med det menar jag den objektifiering av kvinnor och i vissa fall män som är vanlig i media och inom den kommersiella musikindustrin, framförallt i den musik som är mest lättillgänglig för folkflertalet.

Redan från att barn är små präglas de till att bli typiska pojkar och flickor för att passa in i samhällets ramar. Var ligger då problemet i det? Om jag generaliserar, vad gör det att lilla Lisa får fortsätta att bära rosa Princesskläder, förblir snäll och duktig flicka i skolan och vad gör det att Kalle helst spelar krigsdataspel, får mest uppmärksamhet av sin lärare och inte förväntas ta lika mycket ansvar som Lisa? Vart leder detta? Vilken bild förmedlar vi vuxna till barn när vi behandlar pojkar och flickor så olika. Hur yttrar sig detta sedan när barnen blir större och går i sjuan, åttan och nian? Problemet ligger i att en sådan normalisering gör att flickor och pojkar begränsas till att vara på ett visst sätt. Jag anser att barn inte uppmuntras till att växa och utvecklas fullt och fritt. Barn kommer till världen som oskrivna blad och fylls därefter på med värderingar för vad som passar sig för flickor och för pojkar.

Hur kan genus kopplas till musik? På flera sätt anser jag. Nummer ett är det mest synliga, nämligen att musiker och artister i den kommersiella musikbranschen är förebilder för barn och unga. Är det flest kvinnor eller män som sjunger av de artister som syns och hörs? Är det killar eller tjejer som spelar i rockband? Varför heter band som enbart består av tjejer ”tjejband”? Kvinnliga artister som syns i musikvideos exponerar ofta sin kropp och har minimalt med kläder på sig. Det räcker alltså inte med att vara bra på att sjunga utan att kunna dansa och ha ett perfekt, snyggt och sexigt yttre tillkommer ofta som ett måste. Kvinnor säljs som ett helt paket i den kommersiella musikbranschen. För mig är det ofattbart att kvinnor gör

detta och är med och bidrar till något mycket större, nämligen en nedvärdering av det kvinnliga könet.

Efter att ha studerat på musikhögskolan och tidigare folkhögskola med musikinriktning, plus att jag har haft praktik på flera kulturskolor har jag sett pojkars och flickors val av musikinstrument. Fiol som är mitt huvudinstrument spelas av överlägset flest tjejer. Men de professionella orkestrar som finns i Sverige och världen har inte en överrepresentation av kvinnor i violinsektionen, vilket säger mig att fler män får anställning i professionella orkestrar än vad kvinnor får på grund av kön. Elgitarr är ett typiskt ”manligt” instrument, överrepresenterat på musikskolor, musikhögskolan och folkhögskolan jag gick på, vilket också bekräftas genom de oändligt många rockband bestående av killar som finns. För få kvinnliga förebilder på elgitarr tror jag genererar få kvinnliga elgitarrister. Vissa musikgenrer har också en överrepresentation av det ena eller andra könet. Jazzgenren är en typisk genre för män. Alla de skolor som jag har gått på har killar representerat jazzgenren, förutom vokalisten. Körmusik däremot är något jag upplevt tilltalar fler tjejer och kvinnor. Som exempel körerna jag nu leder i mitt jobb vid sidan av studierna, består till 80 procent av tjejer. De är i åldrarna 7 – 12 och har redan bildat uppfattningen att kör passar bäst för tjejer. Alla de frivilliga körer jag själv sjungit igenom åren har haft en överrepresentation av tjejer.

Musik och kvinnor och mäns olika möjligheter och villkor tror jag ska ses ur ett historiskt perspektiv. Flickors rätt till utbildning startade i Sverige så sent som på 1800-talet och då som flickskolor med målsättningen att förbereda kvinnan i hennes funktion som maka och mor (Richardson, 1977, s. 126). Den musikhistoria vi läser om, om män, skriven av män är den som råder i skolor och på musikhögskolor. Den tar enbart upp de stora tonsättarna som till exempel Bach, Mozart, Haydn och Beethoven, inte en enda kvinnlig tonsättare. Jakob Derkert, fil doktor och lektor i musikvetenskap skriver i tidningen Nutida musik/tritonus 2003 nr1 att kvinnor som tonsättare var väl representerade i hemmet och i salongen men på konsertscenen och i operahuset var de manliga tonsättarna totalt dominerande. Att skriva symfonier ansågs för kvinnor vara alldeles för avancerat. Hemmet var den borgerliga kvinnans sfär och affärlivet och offentligheten var den borgerliga mannens. Hemmamusicerandet var kvinnans sysselsättning medan offentliga konserter och operaföreställningar med undantag för sångerskor och harpister, var männens territorium. Den första vågen av kvinnliga tonsättare kom i samband med kvinnors rätt till rösträtt och medborgarrättsrörelsen i början av förra seklet. Den andra vågen kom med kvinnorörelsen på 1970-talet och framåt (Derkert, 2003, s. 5 – 8). Alltså kvinnors musicerande för 200 år sedan var kopplat till hemmet precis som flickskolorna och dess förberedelse för familjelivet och hemmet på 1800-talet.

Varför ska man belysa en särskillnad mellan tjejer och killar i skolan? Man kanske kan tycka att ju mer vi talar om tjejer och killar som olika förstärker man könsskillnaden? Många hävdar att man istället ska se till varje individ. Det ska man göra, men för att kunna se till varje individ tror jag man först måste rannsaka sig själv, lära sig att behandla varje individ lika, oavsett kön. Genom att belysa könsskillnader och på vilket sätt genus skapas, också av eleverna själva kan man se på vilka områden man måste arbeta vidare. Genom att först undersöka, på vilket sätt genus skapas kan vi tillsammans ändra riktning och arbeta för en jämställd skola och musikundervisning.

2. Problemformulering

Föreställningar om kvinnligt och manligt är något som samhället på olika sätt uppmanar oss att förhålla oss till. Skolan är en del av samhället och hjälper till att forma unga människor och bär därmed ett stort ansvar för att motverka ojämställdhet mellan könen. De signaler elever får av lärare och vuxna i skolan, tror jag spelar stor roll för elevernas egen självbild och föreställningar om vad kvinnligt och manligt är. Vi föds med ett kön och blir uppfostrade efter rådande normer och värderingar. Barnen kommer till skolan som små flickor och små pojkar som redan är väl medvetna om ifall de vill ha rosa prinsesskläder eller tröjor med superhjältar i blå eller gröna färger. Efter skolan går många barn iväg på fritidsaktiviteter. Är det fotboll, innebandy, ridning eller musikskolan som gäller? Är det trumpet eller fiol? I musikundervisningen i grundskolan möts elever och lärare med olika bakgrund och med olika syn och föreställningar om vad kvinnligt och manligt är. Som jag ser det påverkar vi varandra till att förhålla oss så som tjejer och killar förväntas vara. När vi placerar in elever i fack, påverkar dem att vara på ett särskilt vis, blockeras utvecklingen till ett jämställt samhälle mellan kvinnor och män där gränsen för vad som är accepterat för varje kön suddas ut.

Jag är av den åsikten att vi lever i ett Sverige där det råder ojämställdhet mellan kvinnor och män inom olika områden. Vi har kommit en bit på väg men inte nått slutmålet. Diskussionen om jämställdhet mellan könen är ständigt pågående och inte minst i skolan. Det kan handla om förskolan och de lägre åldrarna i skolan som till största del har kvinnliga lärare. Om hur vissa ämnen i skolan är ”manligt” kodade, till exempel matematik och naturvetenskap och ofta automatiskt tillskrivs ett högre värde. Hur är läromedlen utformade i olika ämnen, vem har skrivit historien vi läser om och vem handlar den om? Vilka musiker får eleverna spela musik av i musikämnet? Är det bara kända rockgrupper och popgrupper bestående av killar med möjligtvis en tjej som sjunger?

Jag är intresserad av att förstå hur genus skapas i denna skolmiljö där musik står på schemat. Ämnet musik tycker jag är en intressant plats för att undersöka jämställdhet. Dels för att det är min framtida arbetsplats, dels för att det vanligtvis är ett praktiskt ämne där elever jobbar enskilt och tillsammans. Ämnets varierade arbetsmetoder kommer att vara intressant att studera. Finns någon som helst skillnad mellan könen när eleverna ska musicera i skolan? Speglar musikundervisningen föreställningar vi har om kön?

2.1 Syfte och forskningsfrågor

Mitt syfte med uppsatsen är att undersöka hur genus skapas i en musikpedagogisk kontext. Några forskningsfrågor ska hjälpa mig att studera problemområdet.

- Hur skapas genus i interaktionen i musikundervisningen?
- På vilket sätt framträder könsskillnader i det praktiska arbetet i musikundervisningen?

3. Teoretisk bakgrund

I följande kapitel kommer jag att presentera litteratur som ur olika infallsvinklar belyser mitt problemområde. Jag inleder med att redovisa vad som står i styrdokumentet för grundskolan om jämställdhet mellan könen. Därefter beskriver jag samhällets grundläggande strukturer för hur genus skapas, i vilka områden ojämlikhet mellan könen är synliga för att därur kunna förstå om skolan är en avspegling av samhället eller ej? Råder samma genusstrukturer i skolan som i samhället för övrigt? Skapas de på samma sätt?

3.1 Skollag och andra styrdokument

Först och främst vill jag göra klart vad som står skrivet i skollagen och läroplanen. Vad är skolans målsättning när det gäller jämställdhet? I vår svenska skollag står det följande:

Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egen värde och respekt för vår gemensamma miljö. Särskilt skall den som verkar inom skolan

1. Främja jämställdhet mellan könen.
2. Aktigt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden (Lag 1 999:886).

I läroplanen för det obligatoriska skolväsendet (Lpo, 1994) står det så här om skolans värdegrund och uppdrag: ”människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män, samt solidaritet med de svaga är de värden som skolan ska gestalta och förmedla” (Läraryrket, 2002, s. 10). Vidare står:

Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan och de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma deras uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster. Den skall ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla förmåga och intressen oberoende av könstillhörighet. (s. 11)

Sammanfattningsvis har alltså skolans lärare och annan personal i uppgift att motarbeta stereotypa könsroller hos flickor och pojkar. Alla elever ska ha samma rättigheter oavsett könstillhörighet. Med utgångspunkt i grundläggande demokratiska värderingar ska man främja jämställdhet mellan könen. Vad som står i skollag och läroplan kring jämställdhet har jag med mig som grundläggande förståelse i min undersökning, hur skolans personal enligt lag och styrdokument bör arbeta.

3.2 Genus

I nätencyklopedin Wikipedia kan man läsa om genus som begrepp. Skillnaden mellan det sociala och det biologiska könet är viktigt att betona i genusfrågor.

Inom detta socialkonstruktionistiska synsätt skiljer man på begreppen kön och genus, där kön motsvarar det biologiska könet medan genus står för det sociala. Kvinnligt och manligt utgör i och med detta en dikotomi (ett motsatspar), varför skillnaderna mellan de båda könen (skillnader som alltså visar sig i genus) är viktiga att betona. Vanligt är att man anser att normen för att vara människa innebär att vara man, och att kvinnan i och med detta definieras som det avvikande; som det andra könet. (Wikipedia, 2007)

Gannerud (2001) skriver att föreställningar och normer som har med människors kön att göra, kategorisering och ordningsprinciper kan upptäckas i både stort och smått. Allt ifrån vilka leksaker våra barn får, färger på kläder till ekonomiska förhållanden och politiska värderingar. Man kan använda genus för att förstå många mönster och strukturer. Arbetsmarknaden är ett tydligt exempel där män och kvinnor fördelar sig inom olika yrkesområden och olika typer av arbetsuppgifter. Våra uppfattningar om kön och genus återskapas hela tiden genom vad vi gör, säger och tänker och därför finns det också en möjlighet till förändring av genusföreställningar (s. 11).

Einarsson och Hultman (1984) skriver att könstillhörighet är en grundläggande egenskap i vår personlighet livet igenom. Första frågan efter att ett nytt barn fötts är om det blev en pojke eller flicka, därefter när omgivningen har fått könstillhörigheten klart för sig rättas förväntningarna på barnet därefter. Pojkar och flickor fostras med olika krav på renlighet och ges olika leksaker beroende på kön (s. 14).

I lärarförbundets strategier för en jämställd skola (1998) står det att ordet genus tolkas mer neutralt än orden kvinna, man och kön och avsikten med begreppet är att underlätta en djupare och mera saklig diskussionen kring mäns och kvinnors olika förutsättningar i vårt samhälle. Man bör se genus som en pågående process där människor formas till maskulina och feminina individer som styrs av samhällssystemet, hierarkier och kulturella traditioner (s. 8 f.).

I frågor och arbetet kring jämställdhet skiljer man alltså på kön och genus dels för att underlätta och förtydliga om man menar vårt socialt skapade kön eller det biologiska kön vi föds med. Genus är något som skapas socialt och visar sig i mönster, strukturer och förväntningar på kvinnor och män. Hur dessa strukturer framträder i musik enligt tidigare forskning kommer jag att specificera längre fram och knyta an till min undersökning.

3.3 Feminism

Lena Gemzöe (2005) beskriver feminism genom historiens idéutveckling och använder beteckningarna liberalfeminism, radikalfeminism, marxism/socialistisk feminism och socialistisk radikalfeminism. Ordet feminism har i mångas öron en negativ klang och hon menar att en definition av feminism är nödvändig för att rikta uppmärksamheten bort från sig själv, mot verkligheten och inbjuda till en diskussion om hur samhället och världen ser ut. Gemzöe ger följande förslag på en definition. ”En feminist är en person som anser att 1, kvinnor är underordnade män och att 2, detta förhållande bör ändras”, definitionen kallar hon ordboksdefinitionen (s. 12 f.). Definitionen visar på en strukturell ojämlikhet mellan kvinnor och män. En av den moderna feminismens viktigaste insikt är nämligen att könsfrågan inte kan förenklas till att bara gälla ett perspektiv av samhället. Gemzöe redogör för fyra sfärer av samhällslivet i dagens Sverige där ojämlikhet mellan kvinnor och män är synliga. *Politiska/ekonomiska sfären*, kvinnor och män är inte jämt fördelade inom alla politikområden och uppdelningen motsvarar i stort de traditionella ansvarsområdena för kvinnor och män. Kvinnor arbetar med vård och omsorg, sociala frågor, jämställdhetsfrågor och familjefrågor medan män arbetar med skatte-, finans-, försvars- och trafikfrågor. Arbetsmarknaden är könssegregerad och hur man värderar mäns och kvinnors arbete yttrar sig i stora löneskillnader. Den andra sfären är *familjesfären*, som präglas av en orättvis arbetsfördelning mellan könen. Kvinnor utför merparten av hushållsarbetet och omsorgen om barn, ett obetalt arbete som varken ger pension eller status. Tredje sfären är *kulturell nedvärdering av kvinnor* och deras erfarenheter. Media, mode-

industrin och reklam bygger på en objektifiering av kvinnor och ger en bild av att deras kroppar och utseenden skulle vara allt. Den fjärde sfären är *våld mot kvinnor och sexuellt utnyttjande av kvinnor*. Kriminalitet såsom sexualbrott, kvinnomord, våldtäkt, kvinnomisshandel och sexuellt utnyttjande av kvinnor och barn är den mest brutala formen av kvinnoförtryck (s. 16 – 19).

Förståelsen om vad feminism står för och dess tankar om hur kvinnor är underordnade män på flera plan i samhället ger mig en djupare insikt om vad jämställdhet är. Det hjälper mig att förstå vad som ligger bakom det skilda bemötande tjejer och killar eventuellt får i skolan som kan spegla samhället vi lever i. Jag återkommer till Gemzöe i diskussionen.

3.4 Språk och kön

Einarsson och Hultman (1984) har genomfört undersökningar i klassrummet med språk och kön i fokus. Boken heter *God morgon pojkar och flickor. Om språk och kön i skolan*. Beteenden och intressen skiljer sig hos pojkar och flickor från tvåårsåldern av den anledningen att barn uppmuntras till olika aktiviteter genom t.ex. leksaker. För barnen själva är det först i sex – sjuårsåldern som de har en fullt utvecklad förståelse för om att de tillhör det ena eller andra könet (s. 14).

Forskarna har genom ett test de kallar Bekönade ord undersökt hur förskolebarns föreställningar om aktiviteter och företeelser är knutna till kön. För varje ord ska barnen svara med han, hon eller vet ej. Barnen kopplar det kvinnliga med *pratar fint, tycker om små barn, sjunger, gnäller och sitter tyst i skolan*. Till det manliga kopplar de *svärord, bråkar, tävlar, spottar, smutsig, karta, talar högt, är roliga och över*. Resultaten visar alltså att flickrollen i skolan förbinds med harmonisk välanpassning och pojkillrollen en föreställning där han är ett hot mot idyllen. Dessa resultat är både flickorna och pojkarna således överens om, redan i fem – sexårsåldern (s. 16). Denna undersökning visar på att barn redan i tidig ålder är könsrollspräglade, alltså redan före skolstart. Dessa fakta ska inte, menar författarna, tas som ett kvitto för att lämna jämställdhetsarbetet i skolan, utan förstås som att man inte har lyckats särskilt bra för att motverka den utveckling som börjar i tidig ålder. Den utvecklingen leder till en ojämn maktfördelning i livet efter skolan, både det offentliga och privata. Om man vill arbeta med att förändra de traditionella könsrollerna får man inte vara rädd för att synliggöra de könsskillnader som finns. Genom att medvetandegöra våra ärvda mönster och schabloner kan vi se skillnad mellan vår tids jämställdhetsideal och tidigare generationers ideal. Vi människor har allmänna föreställningar kring kön som vi återskapar genom förväntningar på oss och våra barn. När vi gör det är vi med och skapar mönster som håller föreställningarna vid liv. Detta går vidare från generation till generation (s. 18). Dessa mönster är något som oftast pågår på ett omedvetet plan och därför menar Einarsson och Hultman att det kan vara intressant att lyfta upp processen på en högre medvetandenivå. Författarna citerar ur uppfostringskrifter som har haft stor betydelse för delar av det borgerliga samhället samt citat av Rousseau, en kulturfilosof med stort inflytande på pedagogiska strävanden under 1800 – 1900-talen. Enligt Rousseau ska kvinnan behaga mannen genom att pryda sig och tala behagfullt, hon ska vara dygdig så att hon kan fostra mannens barn. Mannen ska inte vara kvinnlig utan manlig, han ska vara opreciserat stark och fri, försörjningsplikten är hans samt det materiella beskyddandet vilar på honom medan den känslomässiga omsorgen vilar på henne. Fri, stor och stark är manliga ord, liten, hel och ren är kvinnliga ord. ”Hem, barn och man är kvinnans domän, mannens domän är resten av världen inklusive övervakandet av kvinnan och hennes förehavanden” (s. 20).

Einarsson och Hultman skriver vidare om talaktiviteten i klassrummet där läraren normalt står för ungefär två tredjedelar av det som sägs offentligt i klassrummet under en lektion. Av tredjedelen som kvarstår när läraren har sagt sitt, återstår två tredjedelar åt pojkarna och en tredjedel åt flickorna. I varje klass finns ett fåtal elever som pratar mycket, vanligtvis tre – fyra pojkar och en eller ett par flickor. En grupp pratar nästan ingenting alls offentligt och den gruppen består vanligen av fyra – fem flickor och eventuellt någon pojke i varje klass (s. 82 f.).

Om jag sammanfattar den undervisningsmiljön på lågstadiet är grundmönster följande: Pojkarna dominerar och tar ordet, det är pojkarna som har huvudrollen. Pojkarna får mera uppmärksamhet och hjälp från läraren. Det existerar ingen jämn fördelning av ordet i klassrummet. Einarsson och Hultmans forskning om språk och kön i skolan knyter jag an till min undersökning i diskussionen.

3.5 Lärare och kvinna

Eva Ganneruds (2001) bok, *Lärares liv och arbete i ett genusperspektiv* bygger på intervjuer med kvinnliga klasslärare om vad kön och genus kan betyda i lärares vardag. Då de kvinnliga lärarna fick frågan om betydelsen av att vara kvinna i relation till eleverna, svarade hälften att det var en nackdel att eleverna hade kvinnliga lärare. Många av eleverna, särskilt pojkarna saknar en manlig förebild både hemma och i skolan. Lärarna säger att de är kvinnor bland alla andra kvinnor som eleverna har mött i förskolan och skolan och att de ses som elevernas mammors förlängda armar. Några elever i varje klass har invandrarbakgrund och där förhållandet mellan könen är delvis annorlunda än i Sverige. Några av lärarna menar att på grund av att de är kvinnor har de mindre auktoritet. Att det är svårare att påverka vissa av dessa pojkar, och att de som kvinnliga lärare inte helt tas på allvar.

Lärarna påpekar också att det ibland kan vara en fördel att tillhöra det kvinnliga könet. Att eleverna kan ha lättare att ty sig till en kvinnlig lärare då de behöver tröst och omvårdnad. En av de intervjuade lärarna hade en annan synpunkt. Att man som lärare är mindre tolerant gentemot det egna könet. Som kvinnlig lärare tycker man att de flickor som busar lika mycket som pojkarna är väldigt irriterande och att de hindras mycket tidigare och blir tillsagda snabbare än vad pojkarna blir. Dessa flickor upplevs som väldigt jobbiga medan killarna som upplevs jobbiga trots allt även är charmiga. En av de manliga lärarna, berättar att han tyckte att den stökiga flickan var ”rar och söt” vilket bekräftar den kvinnliga lärarens argumentation (s. 36 ff.).

Ganneruds intervjuer av kvinnliga lärare anser jag kan vara till hjälp i min undersökning. I diskussionen återkommer jag till författaren och kopplar samman hennes resultat med mina i frågor om kvinnliga lärare och pojkar från andra kulturer.

3.6 Musik och genus

Att genus och jämställdhetsproblematiken även finns i musikens värld är något som jag redan nämnt och som Lucy Green (1997) skriver om i boken *Music, gender and education*. Hon

skriver bland annat om kvinnors musikerroll i olika musikgenrer som konstmusik, jazz och popmusik. Hon pekar, precis som Derkert (2003), på mannens koppling till det offentliga livet och kvinnan till det privata. Det maskulina kopplar vi ihop med att vara aktiv, rationell, uppfinningsrik, experimentell, vetenskaplig och oidentifierad. Kvinnan ses som passiv, reproduktiv, omvårdande, känslomässig, en del av naturen och kontrollerad av sin kropp.

3.6.1 Instrument eller sång?

Green (1997) intervjuar brittiska skolelever och lärare i musikundervisningen om pojkars och flickors attityd till musiken i skolan samt till sång och instrument. Lärarnas samlade åsikt är att pojkarnas attityd och intresse till musikämnet inte är särskilt positivt utan att de föredrar sport före musik. De faller också lätt för gruppsyck och är negativt inställda till musik i skolan. De bryr sig mycket om vilken musik som är populär och musiken i skolan räknas inte till den kategorin och de undviker också vissa musikaktiviteter då de anses löjliga och "omacho". Liknande resultat framkommer när lärarna svarar på vilka elever som har störst framgång i att spela instrument. Det är helt klart flickorna eftersom pojkarna är påverkade av gruppsyck och att spela anses löjligt. Pojkar är alltså mer intresserade av sport och tycker att instrument, främst orkesterinstrument, är en feminin aktivitet (s. 168 f.).

Att sjunga menar Green är något som är stämplat som feminint. Hon ger exempel på varför sång är förknippat med något feminint, historiskt sett. Bland annat pekar hon på förbindelsen mellan sång och den egna kroppen. Genom att sjunga använder hon kroppen som instrument och inget annat hjälpmedel. Uppträder offentligt med sin röst och kropp för sitt levebröd och hur hon är lockande och frestande för allmänheten att utnyttja. Att vårda barn är kvinnans "huvudsakliga intresse" och att modern sjunger för sitt barn kan vi se i alla kulturer (s. 29). I Greens undersökning medger 64 av 69 lärare att tjejerna har större framgång i sång i jämförelse med killarna. Flera lärare berättar att många av tjejerna deltar i körsång och andra sångaktiviteter. 31 av 69 tror att det beror på att killarna är blyga, tystlåtna eller avskräckta på grund av målbrottet och att rösten då och då brister (s. 152). När lärarna får frågan om det är tjejerna eller killarna som har störst framgång vad gäller sång svarar nästan alla att det är flickorna. Killarna sjunger inte då de tycker det är en "tjejgrej" och inte tillräckligt coolt och att det handlar om gruppsyck (s. 170).

O'Neill (1997) skriver om genus och musik, och hur könsskillnader framträder i olika musikaktiviteter. Bland annat om vilka instrument som anses feminina respektive maskulina. O'Neills undersökning gick ut på att fråga pojkar och flickor om vilka instrument de tyckte var passande för vilket kön. Den visade att barnen hade liknande idéer om vilka instrument som tjejer och killar ska spela. De var överens om att violin inte är något för pojkar (s. 54). O'Neill refererar till Abeles och Porters som i sin studie bad vuxna välja instrument från en lista, ett instrument som deras son eller dotter skulle spela. Det visade sig att instrumenten cello och saxofon inte hade några tydliga kopplingar till något kön. Medan klarinett, flöjt och violin valdes åt dottrarna och trummor, trombon och trumpet till sönerna. O'Neill beskriver hur Abeles och Porters drar slutsatsen att föräldrar kan påverka sina barn i vilka instrument de ska välja på grund av föreställningar om genus och musikinstrument (s. 52).

Greens undersökning pekar på att pojkar i brittiska skolor är mer intresserade av sport än musik. Enligt Green är sång en feminin aktivitet som är kopplat till moderskap och kvinnans kropp. O'Neills undersökning i Storbritannien pekar på att vissa musikinstrument är tydligt könsbundna enligt både barn och vuxna. Jag har letat men inte funnit liknande undersökning-

ar från Sverige. Dessa resultat är från skolor i Storbritannien och jag är medveten om att de kan skilja sig åt i jämförelse med skolor i Sverige. Jag kommer inte att göra någon närmare jämförelse med resultaten i min undersökning. Studien från Storbritannien var dock intressant eftersom jag inte funnit särskilt mycket forskning kring musik och genus från Sverige.

4. Metod

I kapitlet kommer jag att förklara varför jag valt den kvalitativa metoden för min undersökning. Jag kommer också att beskriva andra val jag gjort liksom urval och etiska övervägande inför min undersökning.

4.1 Observation

Observation som metod är enligt Patel och Davidson (1991) lämplig för att samla information då området rör beteenden i naturliga situationer, beteenden som kan studeras i samma stund som de inträffar. En observation kan utföras på olika sätt. Man kan använda sig av ett observationsschema och därmed bestämma i förväg vilka beteenden och händelseförlopp man vill undersöka, metoden kallas strukturerad observation. Men vill man inte studera ett specifikt beteende, i förväg bestämt, utelämnas observationsschemat för att istället ta emot så mycket kunskap det går. Metoden kallas ostrukturerad eller osystematisk observation (s. 88 f.), vilken jag ska gå in djupare på.

4.1.2 Ostrukturerad observation

Enligt Patel och Davidson används ostrukturerad observation i utforskande syfte för att inhämta så mycket information som möjligt kring ett visst område. Ett utprovat observationsschema nyttjas inte utan en registrerar av alltihop, eller rättare sagt så mycket forskaren kan uppfatta. Detta måste förberedas väl men på ett annat sätt, då arbetssättet kräver goda kunskaper kring problemområdet både teoretiskt och empiriskt. När man planerar en ostrukturerad observation ska man enligt författarna fundera igenom följande:

- Vem/vilka ska observeras
- I vilken situation
- Hur ska registreringen ske
- Under vilken tidsrymd

Även övrig information kan vara nödvändig som hur rummet ser ut och vilka övriga personer som närvarar. Innan man ger sig ut och observerar krävs en noga förberedelse. Väl i observationssituationen kommer kunskapen att öka. Anteckningar av det man observerar skrivs ofta ner som nyckelord och efteråt är viktigt att så fort som möjligt skriva ner en fullständig redogörelse av det man observerat. Som observatör måste man också fundera igenom hur man ska förhålla sig i observationssituationen. Det finns fyra olika sätt att förhålla sig som observatör (s. 94 f.).

- Deltagande observatör
- Icke deltagande observatör
- Okänd observatör
- Känd observatör

4.2 Insamling av data

Undersökningen planerar jag att göra i skolår 7 – 9 och att observera varje klass två gånger. Till min hjälp vill jag använda en filmkamera för att dokumentera det som händer. Genom att enbart med papper och penna föra anteckningar riskerar jag att gå miste om betydelsefulla iakttagelser. Med blicken ner i anteckningsblocket skulle mycket hinna hända i klassrummet. Med kameran till hjälp kan jag på så vis dokumentera och sedan studera i lugn och ro det som händer. Jag är medveten om att riskerar att missa händelser i klassrummet då jag själv kommer att sköta kameran. Jag ansvarar själv för att så mycket som möjligt ska komma med på film vilket kan kräva förflyttningar av kameran. Min uppmärksamhet kommer vara både på kameran och på vad som händer i klassrummet. Det positiva med att filma är att jag kan studera kroppsspråk, blickar och annat som är svårt att hinna iaktta. Filmen kommer enbart vara för eget bruk vilket jag berättar för eleverna och läraren.

Att undersöka interaktionen i musikundervisningen ur ett genusperspektiv är ett omfattande problemområde. Men jag vill inte heller utesluta något eller begränsa mig till att undersöka enbart något specifikt, utan lämna alla dörrar öppna för möjliga upptäckter. Jag väljer att se både lärarens bemötande av eleverna och hur eleverna bemöter varandra och läraren. Jag väljer också att undersöka hur de praktiskt arbetar i musikundervisningen, elevernas spontana musikintresse för instrument och musikstilar, hur läraren arbetar praktiskt och ger eleverna uppgifter. Jag är alltså intresserad både av det sociala samspelet och det praktiska arbetet och hur det sammanvävs. Detta kommer att kräva en hundra procentig närvaro och uppmärksamhet från min sida för att kunna snappa upp och observera allt. Ovan beskrev jag strukturerad och ostrukturerad observationsmetod, vad jag bör tänka över innan jag går ut på fältet samt på olika förhållningssätt observatören kan ha i undersökningssituationen. Om jag börjar med det sistnämnda. Att själv delta aktivt i undervisningen är inte min avsikt och skulle inte tillföra något i min undersökning och det jag är ute efter. Jag kommer alltså att vara icke deltagande observatör i den mån det går hålla mig utanför och i bakgrunden av undervisningen. Enligt Patel och Davidson är det praktiskt svårt att vara okänd observatör, vilket jag kan förstå samtidigt som det skulle vara bra för att inte störa och påverka elevernas beteende. Författarna skriver att det medför vissa etiska problem då man kan diskutera om det är rätt mot individens personliga integritet att bli observerad utan vetskap (s. 97). Ely (1993) skriver om observerandet som kan ändra det som observeras. ”Även då vi är som minst inkräktande påverkar vi just det fenomen som vi studerar...” Det viktiga för kvalitativa forskare menar Ely är:

1, att vi deltar så nära som möjligt i linje med vår undersöknings behov. 2, att vi gör oss så medvetna som möjligt om de störningar som vårt deltagande orsakar. 3, att vi försöker motverka de störningar som kan försvåra relationen deltagare – observatör och därigenom också hela undersökningen och 4, att vi i undersökningsrapporten beskriver vad som har fungerat bra och vad som inte har det. (Ely. M, 1993, s. 54 f.)

Ostrukturerad observation är den metod som passar min undersökning allra bäst då jag inte vill begränsa mig utan undersöka allt som händer på musiklektionerna. Strukturerad metod hade fungerat bättre om jag hade velat undersöka enbart ett beteende, t.ex. lärarens bemötande av eleverna. Då hade jag kunnat använda mig av ett färdigställt observationsschema där jag redan tidigare hade givna situationer och beteenden som komma att ingå. Eftersom att det är interaktionen i klassrummet där alla medparter är intressanta väljer jag att observera dem i deras naturliga miljö. Jag skulle också kunna intervjua läraren och eleverna och höra deras tankar om hur könsskillnader framträder i musikämnet men då blir perspektivet subjektivt och

sett utifrån dem. Jag är intresserad av att undersöka genus och hur det framträder i musikundervisningen som jag tror de inblandade kanske inte alltid ser eller är medvetna om.

Vid första mötet med eleverna presenterar jag mig, berättar varför jag är där och passar även på att observera och samla data. Jag uttrycker mig så att eleverna förstår vad jag är ute efter. Att jag är intresserad av att se hur tjejer och killar arbetar i musikämnet och om det finns någon skillnad. Att jag tidigare har stött på att tjejer och killar kan ha olika intressen för musik och det vill jag undersöka mer. I och med presentationen blir jag en för dem känd observatör. Vid detta första tillfälle använder jag papper och penna för att notera det jag ser. Mötet är positivt på många sätt. Jag får tillfälle att prata med musikläraren om mina avsikter, jag får se klassrummet och hur jag kan tänkas placera kameran. Jag får även känna in klimatet i varje klass som jag kommer att möta. Andra mötet och om jag får tillstånd kommer jag att filma lektionerna med eleverna i skolår sju. Jag kommer använda en stationär VHS kamera och placera den i klassrummet så att jag får med både eleverna och läraren i den mån det fungerar. Efter lektionen hoppas jag på samtal med läraren där jag kan ställa frågor om det som har hänt under lektionens gång och kan få mig att förstå bakgrunden till det jag sett. Det är emellertid inte fråga om någon typ av förberedd formell eller informell intervju, utan endast ett förklarande samtal.

4.3 Observationernas tillförlitlighet

När man genomför en undersökning krävs det att informationen jag inhämtat är tillförlitlig. Genom att ”lagra verkligheten” med hjälp av ljud eller bild kan noteringar göras i efterhand, om och om igen tills man uttömt tolkningsmöjligheterna (s. 101). Jag planerar att observera varje klass vid två lektionstillfällen och att videofilma ett av de tillfällena. Därmed kan jag i efterhand noga och i lugn och ro se vad som hände på musiklektionerna. Jag säkrar därmed enligt min mening tillförlitligheten i mina observationer.

4.4 Urval

När jag skulle välja skola för att göra min undersökning upptäckte jag att det fanns flera aspekter att ta hänsyn till. Att jag skulle välja en skola i Malmö var jag klar över då det praktiskt var enklast eftersom jag är bosatt här. Jag var medveten om att undersökningen skulle kräva flera besök på skolan under en tid. Skulle jag också ta hänsyn till antal elever med invandrabakgrund eller skulle jag medvetet söka mig till skolor i mindre invandratäta områden? Malmö har trots allt i förhållande till övriga städer i Sverige många invånare med invandrabakgrund och ett ställningstagande var nödvändigt. Ville jag undgå att ta med denna aspekt och därmed kanske slippa en social faktor som kunde spela in i min jakt på genusskapande i musikundervisningen? Har invandrabarn och ungdomar kanske har en annorlunda kulturell syn på tjejer och killar än vad barn och ungdomar har i Sverige. På grund av en mera konservativ syn på kvinnor i muslimska länder. Jag bestämde mig för att inte välja en skola i de områden av Malmö som har hög andel elever med invandrabakgrund. Men jag valde inte heller en skola i områden där flest barn med svensk bakgrund bor. Det fick bli en vad jag ansåg relativt vanlig skola i en svensk storstad, precis så som jag tror det ser ut på många skolor i Malmö. Den är belägen i de centrala delarna av staden. En annan aspekt var om skolans storlek med endast 240 elever och skolår 7 – 9 spelade någon roll. Skolan har endast en musiklä-

rare som även undervisar i ett annat ämne. Jag kom fram till att inget av detta borde störa min undersökning. Min tanke är inte att jämföra denna skola med någon annan utan att se den som ett exempel på hur musikundervisning kan bedrivas och hur genus eventuellt befästs i musikundervisningen.

4.5 Etiska överväganden

Undersökningen medför vissa etiska överväganden som jag måste göra. Det första gäller videodokumentationen som jag hoppas ska kunna underlätta min analys av observationerna. Skolan framhöll att jag måste få tillstånd från elevernas föräldrar eftersom eleverna är minderåriga. Detta löser jag genom att skriva ett brev till föräldrarna som varje elev tar med hem och där föräldrarna sedan skriver under om de godkänner att deras barn filmas under ett lektionstillfälle. Vid första tillfället då jag träffar eleverna berättar jag för dem om mitt arbete och min undersökning, ger dem pappret som de ska ta hem till föräldrarna och planen jag förberett för dem om vad som komma skall vid nästa tillfälle som vi ses. Jag kommer att berätta för eleverna att videoupptagningen endast är för eget bruk och skolan, eleverna och läraren kommer att vara anonyma i mitt examensarbete vilket betyder att jag inte kommer att skriva några namn.

5. Resultat

Här följer resultatkapitlet, jag kommer att presentera var klass för sig och väljer att benämna dem 7A, 7B och 9A. Jag redogör för musiklektionerna som jag observerat, vilket arbetssätt som används och vad lektionerna innehöll. Vidare presenterar jag ur ett genusperspektiv, deras bemötande av varandra och lärarens bemötande emot eleverna ur ett genusperspektiv. Då och då väljer jag att infoga små avsnitt ur fältanteckningarna som korta dialoger. Detta för att presentationen ska bli mera levande och för att du som läsare bättre ska förstå klimatet i musiksalen och få höra elevernas språk och samtal på lektionerna.

5.1 Genomförandet

Från första samtalet med skolledningen verkade den intresserad och rektorn bad mig komma och presentera mig för lärarlaget. Även då fick jag positivt bemötande och musikläraren på skolan gav mig tillåtelse att komma och göra min undersökning. På grund av det positiva bemötande jag fick redan från start valde jag snabbt att satsa på denna skola. En vecka från att jag först lyft luren var det klart att jag skulle få komma. Då jag besökte skolan första gången berättade musikläraren för mig att 65 procent av skolans elever är av invandrarbakgrund och att många elever kommer från områden där stor andel av Malmös invandrare bor. Dessa elever vill bort från segregerade områden i staden och väljer därför en skola utanför området. Procentandelen invandrade var alltså högre än vad jag hade trott. Det positiva som jag såg det var att eleverna verkade seriösa som valde en skola bortom detta område. Det visade sig senare inte vara riktigt så positivt som jag tänkte.

Eleverna läser inte musik i skolår åtta vilket avgjorde varför jag gjorde mina observationer i sjuan och i nian. Eleverna i nionde klass arbetade på ett annorlunda sätt än de i skolår sju. De var indelade i mindre grupper för att spela tillsammans och grupperna var spridda även utanför musiksalen. Jag valde därför att inte videofilma denna klass utan istället vandra omkring mellan grupperna, anteckna och se hur de arbetar. Att videofilma eleverna och läraren i undervisningen visade sig innebära både för- och nackdelar för min undersökning. Att få tillstånd att filma gick relativt enkelt. Rektorn på skolan och musikläraren var positiva och hjälpsamma ända från start. De bad mig skriva ett papper som eleverna i sin tur skulle ta hem till målsman för en underskrift. Då jag inte fick något motstånd från någon förälder var det fritt fram för mig att filma de lektioner jag ville. Första gången jag besökte skolan för att observera musikundervisningen hade jag ingen kamera med mig. Jag fick träffa eleverna och se dem arbeta i sin naturliga miljö. Veckan därpå när jag filmade lektionerna märkte jag att vissa elever blev störda vilket yttrade sig på olika sätt. Några blev generade och gömde sitt ansikte, några fnittrade och viskade med varandra, några elever, och särskilt en pojke, spexade hela lektionen igenom. Detta att eleverna inte helt var sig själva försvårade min analys. Vilket är pojkens vanliga beteende på musiklektionerna? Är han alltid stökig och konfliktskapande? Jag valde att ta med pojkens spex i min analys och se det med ur genusperspektiv. Pojken påverkades negativt vilket läraren påpekade i samtalet efter lektionen. Musiklektionerna blev alltså inte helt normala då en videokamera var uppställd i hörnet av musiksalen. Extra svårt också på grund av att musiksalen var för liten för att få med hela rummet i kamerabilden. Det innebär att jag var tvungen att flytta kameran då och då för att få med alla elever och vissa moment i lektionen. Eleverna påmindes varje gång jag rörde kameran att de var filmade. Eleverna frågade flera gånger varför jag filmade, vilka som skulle se den osv. trots att jag noga hade

förklarar för dem. Men att ha filmerna till hands i mitt fortsatta arbete hemma efter besöken på skolan har varit till hjälp. Jag har kunnat titta på lektionerna och särskilt vissa händelser flera gånger. När jag observerade utan filmkamera satt jag och antecknade hela lektionerna vilket gjorde att jag missade en del vad som hände i klassrummet medan jag skrev. När jag filmade antecknade jag inte utan observerade noga och följde med överallt så gott jag kunde. Efter varje lektion skrev jag ner iakttagelser. Dessa anteckningar har också varit av avgörande betydelse för bearbetningen av resultatet.

5.2 Miljön

Musiksalen var belägen i källaren i skolbyggnaden. Från entréplan, ner en trappa och sedan följer en korridor. Jag passerar slöjdsalen där arbetet är i full gång och nästa dörr är musiksalen. Min spontana reaktion är positiv. Här är bra utrustad med många gitarrer som hänger utmed väggarna, liksom syntar och elpianon som står uppställda samt ett trumset. För att undervisa en hel klass samtidigt verkar salen vara lämpligt utrustad, dock står några bord staplade i hörnen vilka läraren påpekar inte borde vara där eftersom de stjäl yta. När eleverna ska spela i smågrupper förstår jag senare att lokalen inte räcker till. Det skulle behövas ett antal grupperum utrustade med instrument där eleverna kunde hålla till. Som det är nu sitter eleverna på golvet utanför i korridoren, med några akustiska gitarrer. Inne i salen sitter resterande grupper i olika hörn och ljudnivån är alldeles för stark när alla spelar samtidigt. När eleverna jobbar enskilt och i smågrupper räcker inte läraren till. Hon behövs på så många platser samtidigt och förflyttar sig hastigt mellan elevgrupperna. När hon inte kan hjälpa alla ser jag hur de som inte fått hjälp mest sitter och spelar annat än planerat, testar ljud, pratar med kompisar osv.

5.3 Klass 7A

Varje musiklektion har jag observerat ett mönster hur eleverna väljer att placera sig i musiksalen och mönstret är liknande i båda sjundeklasserna. Eleverna sitter som i en halvmåne i musiksalen och läraren på en stol framför. Eleverna sitter grupperade i kön och med sina kompisar. När jag i helhet ser klassens indelning sitter en stor grupp flickor till vänster och en stor grupp pojkar till höger. Studerar jag gruppen mera ingående ser jag att flickor med svensk bakgrund som verkar vara ett kompisgäng sitter tillsammans. Mitti sitter två – tre flickor med invandrarbakgrund, längst till höger sitter två – tre pojkar med svensk bakgrund. Bredvid dem på höger sida av klassrummet sitter resten av pojkarna som har invandrarbakgrund. Mitt emellan grupperna sitter en pojke som inte helt verkar tillhöra någon av grupperna. Det här mönstret visar på sociala faktorer som omfattar både kön och kulturell bakgrund. Läraren berättar för mig om skolans problem med sjuorna. Det finns bl.a. konflikter mellan elever med invandrarbakgrund och elever med svensk bakgrund. Här finns en tydlig motsättning. Detta kan bekräfta den sociala gruppering som jag noterat i klassrummet. Jag ser dock inga uppenbara konflikter utan enbart sociala grupperingar.

Första lektionstillfället ska eleverna spela piano. Läraren pekar på en grupp elever som ska börja. Alla kan inte spela piano samtidigt eftersom det inte finns tillräckligt med instrument och utrymme. Några pojkar kommenterar att det enbart är tjejerna som får spela. Efter ett tag är det dags för ett byte och det är den andra gruppens tur. När eleverna i den här situationen spelar upplever jag ingen skillnad mellan könen. Båda grupperna är lika framåt, nyfikna på

instrumenten och testar hur man kan spela och vad man kan göra med dem. När den andra gruppen, mest bestående av pojkar är igång och spelar hoppar två flickor fram till killarna, spelar lite på en av syntarna, diggar till musiken och dansar lite. Dessa tjejer är de som jag förstår det är mest framåt av flickorna på musiklektionerna. De flesta andra flickorna småpratar med varandra men gör annars inte mycket väsen av sig.

När eleverna ska spela trummor tränar de till en början genom att spela på knäna. Många elever suckar och verkar inte tycka momentet är särskilt roligt. Läraren frågar eleverna vem som vill börja spela på trumsetet. Eleverna är ivriga att få testa, några räcker upp handen. Läraren väljer en flicka som sitter till vänster. Hon spelar bra och efter henne är det någon annans tur. En viss osäkerhet uppstår. Är det för att den första eleven spelade så bra? Nästa gång är det en pojkes tur, och därefter ytterligare en, som är frivillig. Läraren påpekar att de är blyga. Efter lektionen vill några av tjejerna som inte velat eller fått chansen att spela på lektionen öva när övriga har lämnat musiksalen. Nästa vecka fortsätter de med samma låt och när de ska dela upp instrument sinsemellan följer en långdragen diskussion om vem som ska spela vad. Eleverna har många åsikter och det svåraste verkar vara att bestämma vem som ska sjunga. Eleverna ropar och gastar till varandra och till läraren. Den pojke som i den här klassen är stökigast och för mest liv ropar till två tjejer att de ska sjunga. Ytterligare en flicka kommer genom dörren när klassen är mitt i diskussionen, pojken påpekar att det är hon som ska sjunga. En av flickorna säger att hon vill sjunga men inte ensam. Det hela slutar med att två tjejer sjunger sången tillsammans. När eleverna och läraren bestämmer om de övriga instrumenten är det en flicka som kämpar om platsen vid trummorna. Både flickor och pojkar vill spela piano och bas. Akustisk gitarr verkar inte vara det populäraste hos eleverna.

5.4 Klass 7B

Jag sitter på en stol innanför dörren och musiklektionen ska strax börja, när eleverna rusar in. Pojkarna är livligast men även några av flickorna pratar högljutt. Hela tiden surrar de, pratar, skrattar och jag hyschar åt dem att vara tysta. När jag presenterat mig och sedan berättat att jag vid nästa lektionstillfälle vill filma protesterar några, men bara för att vara lite stöddiga tror jag. En kille säger att jag inte får. Att hans bror ska skriva under pappret för han är 18 år. Just denna kille skriker då och då åt klassen att de ska vara tysta trots att det är han själv som pratar och skriker mest. Han hävdar sin rätt ofta, vad jag inte får, vad han inte ska osv. Tre – fyra flickor som sitter till höger är tysta under hela lektionen. De få tillfällen jag hör dem yttra sig är det med små viskningar till varandra. Lärarens uppmärksamhet riktas mest hela tiden åt de elever som pratar och stör. De tysta eleverna får ingen uppmärksamhet alls. Det är gänget killar till höger plus en tjej och ibland två. Få elever lyssnar och att lära eleverna spela gitarr är nästan omöjligt då det hela tiden uppstår tjafs och små konflikter. En kille har mössa på lektionen och vägrar ta den av. Mp3- spelare, Ipod och mobiler cirkulerar hela tiden. När läraren säger åt eleverna har de ofta svar på tal, mothugg eller skärper sig en kort stund men fortsätter sedan med prat, mobiler osv.

Det är närapå kaos i klassrummet och jag sitter där med uppspärade ögon och hakan nere i golvet, helt förbluffad över den minst sagt stimmiga lektionen. Läraren måste hela tiden säga åt eleverna att skärpa sig:

- Var tysta nu!!!
- Om ni inte är tysta kan ni inte lära er!

– OM ni hade lyssnat hade ni förstått hur ni skulle göra (då eleverna påpekar att de inte vet hur de ska göra). Det har nu gått en lång stund in på lektionen. Eleverna har 40 minuter musik men mycket av tiden har gått åt till bus och att lösa konflikter. Eleverna ska spela gitarr på lektionen och alla rusar upp för att få tag på en var. Gitarrerna hänger på väggen bakom dem. När eleverna ska spela tillsammans rör de tysta tjejerna knappt instrumenten. De sitter mest och tittar, viskar lite med en kompis och är inte direkt aktiva i undervisningen.

En pojke ur gruppen till vänster flyttar självmant på sig till andra sidan rummet. Läraren berättar för mig efteråt att eleven själv har frågat hur han kan göra för att sköta sig bättre. Läraren uppmanar honom att lämna kompisgänget och inte sitta tillsammans med dem. Eleven sitter nu tyst hela musiklektionen, anstränger sig och följer med i undervisningen.

Musiklektionerna med denna klass är inte fyllda av musik utan med prat och stök hela lektionen igenom. Efteråt när jag pratar med läraren och frågar om kaoset säger hon att det handlar mycket om dagsform för dessa elever, om de är stökiga eller inte. Denna klass är livligare än 7A. Med lektionen sett ur ett genusperspektiv dominerar pojkarna i musiksalen. Några pratar och stör hela lektionen igenom och får flest tillsägelser av läraren. Några flickor småpratar med varandra, en tjej lyssnar hela tiden på vad de högljudda och stökiga killarna säger och gör, i detta fall en särskild pojke. Hon är mera intresserad av vad han gör än att följa med på lektionen. Hon skrattar åt honom samtidigt som hon småtjafsar med någon annan.

Musiklektionen veckan därpå som jag filmar är ännu stimmigare än förra veckans lektion. Det är de allra stökigaste som spelar pajas ännu mer den här veckan. Läraren berättar för mig efteråt att hon tror det berodde på videokameran, alltså att de blev filmade. Den elev i klassen som är bråkigast av alla måste till och med lämna salen för att han stör gång på gång. Redan innan lektionen har börjat hörs han utanför musiksalen och hela lektionen stjälar han all uppmärksamhet. Pratar, tjafsar med läraren, småbråkar med en klasskompis, sitter inte ner på sin plats utan hoppar upp och gör olika saker i rummet och han skriker åt andra att vara tysta trots att han inte är det själv. I ungefär tio minuter pågår detta och läraren försöker samtidigt att gå igenom några pianoackord teoretiskt och förklara hur ackorden är uppbyggda. Det hörs ett städigt sorl i salen, några småpratar, fnittrar åt killen som stör eller pratar rakt ut med läraren och följer med i undervisningen. Tillslut har den bråkiga eleven nått gränsen för vad som är acceptabelt. Läraren visar ut honom ur klassrummet, han vägrar först och hon måste säga åt honom om och om igen att han ska gå ut. Till slut måste läraren dra till med hot om att de annars går raka vägen upp till rektorn. Pojken lämnar musiksalen med en gång då han får höra talas om rektorn. Väl utanför salen står han ändå kvar vid dörren, gör ljud, härmar läraren och pockar på uppmärksamhet. Han lyckas fortsätta störa lektionen och några elever fnittrar och skrattar åt honom. Läraren ignorerar eleven och fortsätter undervisa om pianoackorden. När killen senare får komma in igen har han lugnat sig något. Halva klassen åt gången ska spela piano, läraren delar in dem och de turas om resten av lektionen.

5.5 Klass 9A

Eleverna i nian visar på en större mognad än eleverna i skolår sju. Här märks det att flickor och pojkar är kompisar och är mycket tryggare tillsammans. Hur de sitter placerade i klassrummet ser också annorlunda ut. Eleverna sitter mera uppblandat tjejer och killar, men det går ändå att urskilja vissa grupperingar. Klass 9A arbetar bra på lektionerna och de spelar till-

sammans i mindre grupper, samma låt (500 miles av den Skotska gruppen The Proclaimers). Grupperna är dels rent flick – och pojkbaserade men även mixade med både tjejer och killar.

Vissa elever verkar vara mera intresserade av musik och är därför också mera framåt och företagsamma. Dessa elever syns oftare vid olika instrument oavsett kön. En spelgrupp som helt klart verkar vara musikintresserade är två tjejer och en kille. Varje lektion arbetar de flitigt med låten och de hjälper och stöttar varandra. En av flickorna i gruppen är bra på både piano och gitarr vilket klasskompisarna verkar vara medvetna om. En pojke i klassen ropar på henne och vill ha hjälp med några ackord på gitarren, och hon svarar högt:

- Åh, jag känner mig som en lärare, och går fram till honom
- Ja men du kan ju! Svarar killen.

I klassen finns en stor grupp med pojkar som varje lektion sitter tillsammans i en del av musiksalen och spelar gitarr. Vissa av dem har en tuff attityd, någon låtsasslår en annan med gitarren och då o då hör jag några tuffa och spydiga ord i gruppen. Den sista lektionen som jag är med på bär en av dessa killar en t-shirt som var passande och för mig situationskomisk. En svart t-shirt med vit text där det stod, ”Kvinnor kan, men va då då”? Han hade kanske inte alls någon djupare mening med varför han bar tröjan, men med anledning av varför jag var där såg jag det som roligt. Texten går ju att tolka på olika sätt. Jag valde att se det positivt med ett jämställdhetsperspektiv, att kvinnor och män ”kan” lika mycket, utan något extra puffande och stöttande åt kvinnor. För att eleverna skulle kunna höja sitt betyg i musik hade de möjlighet att spela upp för läraren efter lektionerna. Detta peppade många elever i nian och läraren berättade att de ofta ville spela upp. Vissa gjorde det, medan andra blev osäkra och bad att få göra det vid nästa lektionstillfälle. I slutet av tredje lektionen som jag var med på ville några av eleverna spela upp. En kille ville visa sitt trumspel, den ”intresserade gruppen” vill visa vad de kunde samt några av killarna i gitarrgruppen. I det här momentet när eleverna skulle visa upp vad de kunde såg jag en skillnad killar och tjejer emellan, något som hade med självförtroende att göra. Killen som skulle spela trummor gick självsäkert fram till trumsetet och spelade ett komp. Efteråt reser han sig, tittar på läraren och frågar med en säker ton i rösten och inför sina kompisar:

- Vilket betyg får jag?

Två av flickorna uttrycker sin osäkerhet när de ska sjunga och spela låten. Den ena tjejen säger att hon inte har övat och inte kan, den andra tjejen grimaserar och säger att hon kommer att sjunga falskt på refrängen. Nästa omgång ska en av flickorna spela piano och frågar läraren efter att ha spelat några ackord om det är rätt, trots att hon spelar bra. Efter ett genomspel byter de instrument och killen i denna grupp som ska spela trummor säger att trummor inte är hans bästa instrument.

I den här klassen finns alltså inte samma stök och bråk som i skolår sju. Eleverna är uppenbart lugnare och tryggare. Men då och då får läraren ingripa och säga åt några av dem. De som får tillsägelser är huvudsakligen pojkarna, på så sätt ser det likadant ut i denna klass som i sjuorna fast i mindre grad. Könsskillnader yttrar sig också genom att flickorna visar sin osäkerhet utåt i högre grad då de ska spela upp för varandra.

5.6 Instrumentfördelning

Det finns inte någon generell skillnad mellan hur tjejerna och killarna fördelar sig på instrumenten, vilket jag kanske hade förväntat mig. Istället handlar det om hur pojkar och flickor är olika aktiva i undervisningen. Pojkarna tar i anspråk den mesta av uppmärksamheten och do-

minerar lektionen. Det instrument där jag såg en viss skillnad var sång. Eleverna sjöng överhuvud taget rätt så lite, jag hörde dem sjunga vid några enstaka tillfällen. På en lektion valde två flickor i sjuan att sjunga, utan mikrofon och vid ett annat tillfälle sjöng två flickor i nian var sitt solo vid uppspel, i mikrofon. Några enstaka pojkar sjöng lite försiktigt, men då endast för sig själva och i grupp. Eftersom eleverna överlag sjöng lite och sällan är det svårt att avgöra om tjejerna sjöng mer än killarna. Möjligen vid enstaka lektionstillfällen.

I sjundeklasserna bemöter läraren flickor och pojkar lika när de ska spela instrument, då elever som är mest framåt blir tilldelade ett instrument först, oavsett om det är en pojke eller flicka. Eftersom pojkarna är framåt och inte rädda för att yttra sig blir det indirekt en könskillnad och särbehandling i instrumentfördelningen. Läraren pekar inte ut och uppmanar de tysta eleverna, i det här fallet flickor, till att spela instrumenten. De mera försiktiga och inte lika framåt eleverna ”slås” inte för att få spela trumset, som verkar populärt hos vissa, utan de håller istället tillgodo med akustisk gitarr.

Eleverna i nian arbetar fritt i grupper och vissa av dem verkar ha ett bestämt instrument varje lektion medan andra spelar lite olika instrument från gång till gång. Vissa av eleverna är mera intresserade och de tar för sig. Intresset för musik spelar in och jag observerar ingen skillnad hos flickor och pojkar.

5.7 Resultatanalys

I min analys har jag kopplat samman mina observationer och försökt att se mönster i hur genus skapas i musikundervisningen.

5.7.1 Stökiga pojkar och blyga flickor

Min huvudsakliga iakttagelse är att pojkarna i sjuan dominerar musiklektionerna genom att störa undervisningen. Det finns någon enstaka tjej som också stör men generellt är det pojkarna som hörs och syns mest. Ställer till med bråk, pratar och tjafsar med varandra. Allt detta samtidigt som läraren försöker undervisa. Dessa elever stjäl uppmärksamhet och lämnar inget över till de andra som snällt sitter tysta. I detta fall är det flest flickor som lyssnar och koncentrerar sig på läraren. I klass 7A och 7B måste läraren ofta påpeka att eleverna ska vara tysta, lägga ifrån sig mobiltelefonen, mp3-spelaren, ta av mössan, ta av jackan, ordningsprinciper som gäller i skolan. Det handlar om tre till fem elever i varje klass som stör undervisningen allra mest, om och om igen under lektionen. Sjuornas musiklektion är 40 min lång och de första 15 minuterna går åt till allt annat än musik. När eleverna ska sitta stilla på sina platser och lyssna på vad läraren säger uppstår snacket och bråket jag beskrev ovan. Att sitta stilla och lyssna verkar för svårt för många elever, det hörs ett sorl som aldrig tystnar och läraren kämpar med att överrösta och få tyst på klassen.

När eleverna börjat spela på instrumenten händer även då att några av eleverna, både flickor och pojkar flippar ur och spelar andra saker än vad de ska, gör inställningar på syntarna eller lyssnar på sin mp3-spelare istället. Ibland har någon av flickorna en mobiltelefon framme eller lurar i öronen och får en tillsägelse, men inte i samma utsträckning som pojkarna. Läraren behöver inte ge flickorna mer än en tillsägelse för att det inte ska hända igen. Hon uppe-

håller sig vid de besvärliga killarna som har tagit ”över showen” där läraren måste lösa konflikter. Några av pojkarna har en total bristande respekt gentemot läraren och gör nästan helt som de tycker själva. När läraren är tvungen att hota en pojke i 7B med ett besök hos rektorn biter det knappt på honom. Han lämnade salen men fortsatte störa klassen utifrån korridoren.

Att pojkarna dominerar lektionen genom att ställa till med bråk och stök medan flickorna sitter tysta och lugna på lektionen är ett inte helt obekant mönster. Flickorna intar den traditionella rollen som duktiga flickor och låter pojkarna hålla på. De gånger jag hör flickorna yttra sig handlar det oftast om undervisningen, att svara på frågor som läraren ställer och de räcker oftast upp handen innan de svarar. Pojkarna svarar över lag rakt ut på frågor och pratar ofta om annat än musik.

Jag ställer mig frågor som: har pojkar fått mer uppmuntran som små, hemma och i skolan, eller varifrån kommer deras framåtanda, dominans och övertag? Pojkarnas dominans yttrar sig dels i utmanande vokabulär dels i stök och bråk. Varför är flickorna överlag tystare, mindre självsäkra i att prata inför klassen och varifrån kommer flickornas tålmodighet vad gäller killarnas dominans – då de tillåter pojkarna att dominera? Har flickorna uppfostrats på så sätt att de förväntas ha tålmodighet gentemot pojkar? Förväntas de också vara tysta, skötsamma och duktiga för att passa in i rollen som flicka? Och hur uppträder flickor i en klass utan pojkar. Tar då vissa över pojkarnas roller eller behåller de sina huvudsakliga lugna och skötsamma roller? Dessa frågor ligger utanför ramen för min undersökning.

5.7.2 Självförtroende

Är det brist på självförtroende som gör att pojkarna är bråkiga på lektionen, och att flickorna hellre pratar med kompisarna än inför hela klassen? Har flickor sämre självförtroende än killar eller visar de det bara på olika sätt? Flickorna vågar inte prata inför klassen på samma vis som killarna och jag frågar mig om flickor generellt har sämre självförtroende. Pojkarna inte nedvärderar inte sig själva och uttalar inte samma osäkerhet inför kompisarna på det sätt som tjejerna gör. Några av flickorna i nian uttrycker sin osäkerhet när de ska sjunga och spela upp, att de inte kan och inte har övat. Killarna har en mera tuff attityd och gör ingen stor sak av att de ska spela upp.

5.7.3 Skillnad i åldrar

I min undersökning kan jag se skilda resultat i skolår sju och nio. Eleverna som går i nian är i förhållande till sjuorna mycket mognare och klyftan mellan tjejer och killar är inte lika stor. Flickorna och pojkarna kan samarbeta och jag upplever också niorna tryggare och att de därför inte ställer till med bråk och konflikter på samma sätt som sjuorna. Det som däremot framgår som ett mönster även hos eleverna i nian är utan tvekan pojkarnas dominans. Det är över lag killarna som svarar läraren genom att ropa rakt ut medan tjejerna räcker upp handen och väntar på sin tur. Men någon särskilnad i musiken på det sätt som jag hade trott och som mina förutfattade meningar sade mig, existerade inte. Jag hade förväntat mig att se en större olikhet i vilka instrument de valde att spela. Men jag återkommer hela tiden till att särskilnaden yttrar sig i att vissa elever tar mera plats. I niondeklassen visade sig olikhet i musikämnet då några elever var mer intresserade av ämnet. De intresserade eleverna, oavsett kön tog för

sig av instrumenten i klassrummet, ville spela upp för läraren och få ett högre betyg samt hjälpte och samarbetade bra med sina klasskompisar.

5.7.4 Lärarens bemötande

Läraren bemöter pojkar och flickor lika i musikundervisningen då hon ger alla elever, oavsett kön möjlighet att spela de olika instrumenten. I de situationer som instrumenten ska delas upp i klassen, löser läraren det vissa gånger så att eleverna får räkna upp handen. De elever som är framåt, räcker upp handen och säger vad de vill tilldelas för instrument först. Det är där som särskilnad uppstår, att uppmärksamheten faller på de elever som hörs och syns mest medan de mera tysta och blygsamma eleverna glöms bort. Indirekt blir det ojämnt mellan könen i musikundervisningen då de framåt eleverna är pojkar och de skötsamma är flickor. De situationer då klassen delas in i två grupper och där en grupp spelar i taget blir det istället en mera rättvis instrumentfördelning. Musikläraren på den här skolan förlorar kontrollen, under de lektioner jag observerar, och låter pojkarna dominera medan flickorna tilldelas den traditionella flickrollen. Jag talar nu om ytterligheterna i dessa klasser, de stökigaste killarna och de mest tysta flickorna. Självklart finns däremellan elever som är lite busiga, lugna, tysta, eller som småpratrar men inte gör något större väsen ifrån sig. Men dessa ytterligheter var så tydliga att jag ser dem som medspelare i en genusproblematik. Att läraren är kvinna, spelar det in i undervisningens klimat? Har pojkarna mindre respekt gentemot läraren för att hon är kvinna? Hade jag observerat en manlig musiklärare också hade jag kunnat göra en jämförelse. Men om jag ser till litteraturen jag tidigare redovisat om hur de kvinnliga lärarna uttalade sig om respekt ser jag märkbara likheter. Om eleverna behöver manliga förebilder vet jag inte, men brist på respekt gentemot musikläraren var ett faktum. 65 procent av eleverna på skolan har invandrarbakgrund och många av de bråkiga killarna hörde till den procentandelen.

5.7.5 Genusskapande

En sammanfattande bild av hur genus skapas i musikundervisningen på denna skola i Malmö handlar om hur pojkarna dominerar lektionerna, om lärarens uppmärksamhet till de elever som är stökiga och hörs mest, och hur flickorna i klasserna uppenbart intar birollen. Dessa låter pojkarna hålla på och hörs och syns därigenom i mycket mindre grad. Vad gäller instrumentfördelningen mellan killar och tjejer yttrar den sig något olika i sjuan och nian. I sjuan handlar det både om "först till kvarn" vid vissa tillfällen och vid andra tillfällen delar läraren in klassen i två grupper som spelar var sin gång. Först till kvarn passar vissa elever, främst de dominanta killarna och ett par tjejer som är framåt. Eleverna i nian har en annorlunda arbetsmetod som gör det lite komplicerat att jämföra. Här märks istället hur sång som instrument är mera accepterat, men mest hos tjejerna. Det är också dessa jag hör sjunga "offentligt" de lektioner jag observerar. Att flest tjejer sjunger tyder på de traditionella könsroller jag tidigare har redogjort för. Sång är ett instrument som är "lämpligt" för flickor. Som jag beskrev ovan uttrycker tjejerna i nian också en helt annan osäkerhet än vad pojkarna gör. Har detta med vad föräldrar gör i uppfostran? Är det föräldrarnas tuffa tag mot killar och lite försiktigare mot tjejer som yttrar sig i denna skillnad?

6. Diskussion

Mitt syfte var att undersöka interaktionen i grundskolans musikundervisning ur ett genusperspektiv. Undervisningen och skolan jag studerade fick bli ett exempel på hur det kan se ut i musikundervisningen på en skola i Sverige. Jag gick ut på fältet med delvis förutfattade meningar, där några stämde bra medan andra stämde mindre bra. Det hela gav mig en ny bild av musikundervisningen och min framtida arbetsplats. Jag kommer nu att diskutera mina resultat och återföra dem till den litteratur jag tidigare redovisat.

6.1 Forskningsfrågorna

Min första fråga handlade om hur interaktionen, såsom dialoger, bemötande och samverkan med ett genusperspektiv tar sig uttryck i musikundervisningen, vilket innefattar alla medverkande på lektionen. Som redan har framgått förstod jag efter mitt första möte med eleverna att arbetet kommer fokusera minst lika mycket på vad det rådande kaos berodde på som hur de arbetar praktiskt i musiken. Efter ett tag förstod jag att jag hittat mitt genusperspektiv som på det här sättet yttrar sig i år sju i musikundervisningen. Precis som tidigare genusforskning pekar på har pojkarna i den här åldern övertaget medan flickorna intar birollen och är lugnare och tystare. Einarsson och Hultmans intervju med förskolebarn och deras redan bestämda föreställningar om flickor och pojkar tyder just på det här, hur flickor kopplas samman med att *sitta tyst i skolan*. Killar kopplas samman med ord som *bråkar, svärord, talar högt och rolig*. Likaså forskarnas iakttagelse om talaktiviteten i klassrummet där två tredjedelar går till pojkarna och en tredjedel till flickorna av det som återstår efter att läraren har pratat (3.5). Jag har inte gjort en studie och undersökt exakt hur länge pojkar och flickor pratar men killarnas röster hörs mer och oftare än flickornas i dessa klasser. Därmed har jag inte funnit något nytt. De traditionella könsrollerna jag funnit i min undersökning är jämförbara med vad genusforskning redan pekar på.

Redan i tidig ålder lär sig alltså barn på vilket sätt pojkar och flickor ska förhålla sig för att följa normen. Så för att motverka att pojkar tar mest plats och är bråkiga i skolan handlar det först och främst om föräldrars uppfostran. Därefter förskolans personal som måste bli väl medvetna om hur de behandlar barnen efter deras kön. Det krävs en självkransakning och att lägga märke till de signaler man ger som lärare och vuxen. Det sätt på vilket många av pojkarna dominerar i klassrummet ger också utslag på undervisningen. Då killarna hörs, syns och får uppmärksamhet går den mesta av tiden till att säga åt dem att sluta. De har alltså stulit lektionstid från de elever som sköter sig och som kanske vill ha musikundervisning.

De lärare som Green intervjuat påstår att pojkarna inte är särskilt intresserade av musik i skolan utan föredrar sport. De tycker att musik, att sjunga och spela inte är tillräckligt coolt. Killarna anser att musiken i undervisningen i skolan inte är populärmusik vilket påverkar deltagandet (3.7.1). Kan det finnas liknande skäl för dessa bråkiga killar i min undersökning? Svårt att säga utan att ha intervjuat pojkarna själva. Men helt klart spelar de tuffa och är respektlösa gentemot läraren och undervisningen. Bakomliggande faktorer tror jag också kan handla om tonårsperioden som ofta innebär ett sökande efter identitet och därmed tuffa attityder. En annan faktor som kan spela in bland dessa ungdomar är deras sociala bakgrund och därmed hur de har det hemma. Läraren uttryckte detta vid flera tillfällen. Någon elev har det jobbigt hemma, andra bor i invandrartäta områden som kan innebära olika sociala problem för dem.

Min andra forskningsfråga var om det finns någon skillnad mellan tjejer och killar i det praktiska arbetet i musikundervisningen. Finns det till exempel någon könsskillnad i intresse för olika instrument? Då lektionerna i år sju innehöll mer prat och bråk från elevernas håll än vad de spelade var det svårt för mig att se någon tydlig skillnad tjejer och killar emellan. Med stöd från tidigare forskning och om man ser till den pop- och rockkultur som finns idag är det vanligare att tjejer sjunger än spelar till exempel elgitarr. På musikhögskolan är det även där övervägande tjejer som sjunger. Jag hade väntat mig se och höra fler tjejer som sjöng på skolan där jag gjorde min undersökning. Att eleverna sjöng hände inte så ofta men vid de sångtillfällena var det tjejer som sjöng. Förebilder och idoler för ungdomar idag är musiker i pop och R'n'b genren, den lättåtkomliga kommersiella musiken som hörs på radio och syns i tv. Just R'n'b musiken fokuserar på sex, lättklädda tjejer där killarna har ett gäng tjejer runt omkring sig som dansar. För att dessa tjejer ska få bli stjärnor och få genomslagskraft ställer skivbolagen kravet att de ska vara nästintill avklädda i musikvideorna. Gemzöe menar att kvinnor i vårt samhälle nedvärderas genom media i och med en objektifiering av kvinnors kroppar (3.4). Den här objektifieringen är uppenbar i musikindustrin. Green drar en parallell mellan sång och varför det räknas som feminint att sjunga. Mannen förknippar vi enligt Green som experimentell, vetenskaplig och kvinnan som omvårdande, känslomässig, en del av naturen och kontrollerad av sin kropp (3.7). Eftersom kroppen är sångens instrument finns ett samband mellan sång, kropp och natur. Mannens koppling till vetenskap och teknik ligger nära tillhands för att förstå varför killar spelar elförstärkta instrument. Vidare hänger det också samman med mäns hemmahörande i teknikens värld, naturvetenskapliga ämnen i skolan, yrken som bilmekaniker och andra mansdominerade yrken. Kvinnor ser vi i omvårdande yrken som barnomsorg, äldreomsorg osv. (3.4).

På det här viset ser jag hur våra föreställningar om kön yttrar sig på olika sätt. Förskolans och skolans värld är en spegling av samhället där pojkar har blivit uppmuntrade till att ta för sig och dominera, medan flickor har blivit uppmanade till att ta det lugnare, försiktigare och att vara duktiga. Enligt Einarsson får flickor och pojkar olika uppfostran och får olika leksaker på grund av sitt kön (3.3). Flickor får dockor för att förbereda sig inför omvårdnad och moderskap, pojkar får bilar, robotar och hårda leksaker och blir tränade i en tuffare, hårdare och mera teknisk värld. Genom att fortsätta placera in pojkar och flickor i fack och uppmuntra dem till att vara på ett visst sätt permanentas man och ojämsliddhet mellan könen i samhället och i musikundervisningen i skolan kommer att fortgå.

Jag tycker att jag har fått svar på mina forskningsfrågor. Men jag tror att en större och mera omfattande undersökning genomförd på en skola mera inriktad på musik skulle ha givit mera intressanta svar. Bilden jag fick av musikundervisningen på denna skola var rätt så rörig med mycket konflikter och lite musikalisk verkstad. Anledningen till mitt intryck kan också bero på mitt inbrott i verksamheten, utan någon som helst bakgrund till vad eleverna har gjort förut på lektionerna och vad som ligger bakom elevernas beteenden.

6.2 Metod

Jag valde att göra ostrukturerade observationer och till min hjälp använde jag en videokamera. Observation som metod är bra då det rör beteenden i naturliga situationer, beteenden som kan studeras i samma stund som de inträffar (4.2). Jag observerade musiklektioner som var en naturlig miljö för dessa elever. Men i efterhand ifrågasätter jag mitt val att använda filmkamera då den uppenbart hade störande effekter på eleverna. Eftersom att jag endast filmade dem

vid ett tillfälle fanns inte tid för eleverna att vänja sig vid kameran. Musiklektionen var inte längre en helt naturlig miljö då eleverna kände sig iakttagna. Att jag var tvungen att justera kameran efter hand då rummet var för litet skapade också oro. Om jag hade filmat fler lektioner tror jag att jag skulle ha fått med mera av deras naturliga beteenden. Å andra sidan var killarnas och tjejernas skilda uppföranden så tydliga, dock något tillspetsade på grund av kameran att jag har förstått genuskillnaderna i det sociala samspelet. Jag ställer mig frågan om mitt val av metod också gav mig vissa resultat. Kan resultaten jag fick vara en produkt av metoden jag valde? Att jag inte upplevde någon större skillnad könen emellan när det gällde instrumentval, kan det ha visat sig i större omfattning om jag valt en annan metod? Kanske en intervju av eleverna och läraren hade gett mig en annan uppfattning.

6.3 Musikämnet i grundskolan

Jag anser att eleverna på skolan inte fick uppleva särskilt mycket musik då lektionerna innehöll mer konfliktlösning än musik. Kan det vara så att eleverna, bara för att det är ämnet musik inte tar undervisningen på allvar utan gör lite som de vill. Visst ska vi ha det roligt i musikundervisningen men ämnet i sig ska inte värderas lägre och innebära bristande respekt gentemot musikläraren. Kan det vara så att man som musiklärare och kvinna får hälften så mycket respekt från elevernas håll som en manlig matematiklärare för att ämnet värderas högre? Många av de bråkiga killarna var av invandrarbakgrund och läraren berättade om konflikter invandrare och svenska emellan. Kan den bristande respekten emot läraren ha med elevernas invandrarbakgrund att göra. I Ganneruds intervjuer påvisas just denna koppling mellan bristande respekt och pojkar med rötter i andra länder (3.6).

6.4 Vidare forskning

När det gäller könsskillnader i den praktiska musikundervisningen så som val av instrument tror jag på en mera omfattande undersökning för att förstå hur genus skapas i musikämnet. Jag tror att det skulle bli tydligare och mera uppenbart på en musikskola eller en grundskola med musikprofil, där eleverna har fler lektioner i musik och ett större intresse för ämnet. Vidare forskning i musikklasser med enbart flickor skulle också vara intressant, dels ur syftet att förstå flickornas biroll och blygsamhet. Uppträder de på samma vis i en klass med bara flickor (5.7.1), eller tar de efter pojkarnas busiga roller? Dels ur syftet att förstå val av instrument, om sång skulle vara överrepresenterat eller om det skulle växa fram fler elgitarrister och trummar då tjejerna fick vara för sig själva? Jag hoppas att i framtiden få läsa om mer forskning kring musik och genusfrågor.

Slutord

I inledningen skrev jag att examensarbetets ändamål bland annat var att jag själv vill undersöka och lära mig mera om genus och musik. Det finns inte särskilt mycket forskning i ämnet tidigare. Som inspiration har jag läst två examensarbeten som har vissa likheter med mitt. Ett arbete av Åsa Johansson, Musikhögskolan i Malmö (2006), *Musiklärare på ett högstadium – En fallstudie på två lärare ur ett jämställdhetsperspektiv*. Om deras medvetenhet i musikundervisningen. Författaren kom fram till var att lärarna, en manlig och kvinnlig, i stort sett behandlade sina elever jämställt. Det förekom tendenser till upprätthållande av traditionella könsmonster, men i liten skala. Det andra examensarbetet är ett arbete av Matilda Lidström och Erica Enbäck, Musikhögskolan i Örebro där de frågar sig *Vad har genus att göra med musik och identitet?* Författarna ringar in problematiken i triangeln musik – genus – skola och därmed en förståelse hur genusidentitet påverkas i musikundervisningen. De drar slutsatsen att musiklärare inte är särskilt genusmedvetna vilket inte skiljer sig från tidigare resultat i pedagogisk forskning. De drar också slutsatsen att det är svårt att arbeta medvetet med genusfrågor i undervisningen.

Så har jag lärt mig mera om ämnet och kopplingar mellan genus och musikundervisning? Det jag först och främst har förstått är att vilken skola jag än kommer till och vilken klass jag än träffar kommer det alltid att se olika ut. Jag upptäckte att skillnader förekom om jag jämförde sjuor och nior, och att ojämställdhet mellan könen yttrade sig på olika sätt. Vissa av de förutfattade meningar jag hade innan jag gick ut på fältet stämde inte alls i den utsträckning som jag trodde, istället fick jag försöka bortse från de och se med ny klar blick på vad som egentligen inträffade i stunden. Detta blev en utmaning.

Slutligen vill jag se positivt på framtiden. Det här arbetet har sporrat mig till att gå ut i arbetslivet och arbeta för jämställdhet i skolan. Första steget blir att betrakta mig själv utifrån, vilka signaler ger jag killar och tjejer i min undervisning? Uppmuntrar jag pojkarna mer, tillåter jag de ta mer utrymme än flickorna och förväntar jag mig att tjejerna ska vara lugna och låta killarna hållas? Är det lättare sagt än gjort att bryta dessa traditionella mönster som forskning pekar på? Att samtala med eleverna tror jag också är en väg att gå och att börja arbetet i tid, ju yngre desto bättre.

Jag hoppas att mitt examensarbete kan vara en upptakt och en inspiration för andra lärare. Att vi tänker igenom och framförallt agerar konkret i undervisningen för en utveckling åt jämställdhet könen.

Litteratur

Derkert, J. (2003). Om kvinnligt och manligt i musiken I: *Nutida musik/tritonus, Genus och musik*, nr 1. 2003. årgång 46. s. 5 – 8.

Einarsson, J. och Hultman, T. G. (1984). *Godmorgon pojkar och flickor. Om språk och kön i skolan*. Stockholm: Liber AB.

Ely, M. (1993). *Kvalitativ forskningsmetodik i praktiken. – cirklar inom cirklar*. Lund: Studentlitteratur.

Gannerud, E. (2001). *Lärares liv och arbete i ett genusperspektiv*. Stockholm: Liber AB.

Gemzöe, L. (2005). *Bildas Ismer. Feminism*. Stockholm: Bilda förlag.

Green, L. (1997). *Music, gender and education*. Cambridge: University press.

Hirdman, Y. (2001). *Genus. Om det stabilas föränderliga former*. Stockholm: Liber AB.

Läraryrket (1998). *Lika för lika. Strategier för en jämställd skola*.

Läraryrket (2002). *Lärares handbok, Skollag, Läroplaner, Yrkesetiska principer*.

O'Neill, S. A. (1997). Gender and music. *The social psychology of music*. (Ed. Hargreaves and North). Oxford: University press.

Patel, R. och Davidson, B. (1991). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Richardson, G. (1977). *Svensk utbildningshistoria. Skola och samhälle förr och nu*. Lund: Studentlitteratur, sjunde upplagan.

Svaleryd, K. (2005). *Genuspedagogik*. Stockholm: Liber AB.

2007-05-09 http://sv.wikipedia.org/wiki/K%C3%B6n_%28social_konstruktion%29